

Yliopiston asema ammatillisessa täydennyskoulutuksessa

Hämäläinen, Kauko 1988. *Yliopiston asema ammatillisessa täydennyskoulutuksessa*. Aikuiskasvatus 8, 2, 23—26. — Artikkelissa tarkastellaan yliopistollisen täydennyskoulutuksen tilaa tällä hetkellä. Yliopiston rooli on selvä muodollisen pätevyyden antavassa koulutuksessa. Pitkäkestoinen koulutus, joka tähtää ammattitaidon syvälliseen kehittämiseen sekä organisaatioiden kehittämisprojektit ovat myös yleisiä täydennyskoulutuskeskusten toimintakuvassa. Sen sijaan ammattitaitoa ylläpitävät lyhytkurssit on alue, jossa yliopistojen rooli on epäselvä. Täydennyskoulutuksen kehittämisessä yliopistojen vahvuus on tutkimukseen pohjautuva uusi tieto. Koulutussuunnittelussa tulisiikin teorian ja käytännön kohdata. Työyhteisökohtaisuus ja kansainvälistyminen ovat myös selvästi nähtävissä olevia kehityssuuntauksia. Kun nopea määrällinen kasvu todennäköisesti pysähtyy lähivuosina, on mielenkiintoista nähdä, mikä asema ja merkitys yliopistoilla tulee olemaan täydennyskoulutuksen kentässä. Toivottavasti keskuksat pysyvät dynaamisina, jatkuvasti uusiutuvinä.

Yliopistojen toiminta on laajentunut olennaisesti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Perusopetuksen ja tutkimuksen ohella on yhä merkittävimmäksi tulleet täydennys- ja työllisyyskoulutus, avoin korkeakoulu, erilaiset kehittämisprojektit, tilaustutkimukset ja kansainvälinen yhteistyö.

Yliopiston rooli täydennyskoulutuksen antajana on periaatteessa selkeä. Tehtävänä on antaa täydennyskoulutusta niille, jotka ovat suorittaneet perustutkintonsa yliopistossa. Koulutukseen voivat yleensä osallistua myös muut henkilöt, jotka tarvitsevat työnsä puolesta korkeakoulutasoista opetusta.

Yliopistojen tutkijat ja kouluttajat ovat jo perinteisesti olleet aktiivisia kouluttajia. Kesäyliopistojen lisäksi sekä yksityiset että julkiset aikuiskoulutusorganisaatiot ovat käyttäneet heidän palvelujaan. Vasta viimeisten kymmenen vuoden aikana on yliopistojen täydennyskoulutuskeskusten oma verkosto laajentunut jokaiseen korkeakouluun. Monilla korkeakouluilla on vieläpä useita toimipisteitä.

Mitä uutta ovat täydennyskoulutuskeskukset sitten tuoneet mukanaan? Niiden toimintaa ovat julkisuudessa arvostelleet monet asian tuntijat, mm. Virkkunen ja Toikka (1982) tässä lehdessä ja Parjanen (1986). Seuraavassa tarkastellaan yliopiston osuutta ammatillisessa täydennyskoulutuksessa. Esimerkiksi avoin korkeakoulu ja työllisyyskoulutus jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Kokonaiskuvan keskustusten toiminnasta ja niitä koskevan keskustelun taustasta saa Korkeakoulutiedon teemanumerosta (1987).

Täydennyskoulutuksen kohteita

Yliopistollisen tutkinnon edellyttämässä tehtävissä toimivia kouluttavat monet yliopistojen ulkopuoliset tahot. Esimerkiksi insinööreillä ja ekonomieilla on omat vakiintuneet kaupallisen periaattein toimivat koulutusorganisaationsa. Lääkärien ja lakimiesten ammattijärjestöt tarjoavat jäsenilleen korkeatasoista koulutusta. Näillä aloilla on korkeakoulujen ja ulkopuolisten yritysten työnjako ainakin jossain määrin vakiintunut. Myös monet julkisen hallinnon organisaatiot tarjoavat koulutusta, kuten valtion tietokonekeskus, työterveyslaitos ja valtion keskusvirastot sekä Kaupunki- ja kunnallisosistot.

Yliopiston tehtäviä tarkasteltaessa voidaan täydennyskoulutustarjontaa ryhmitellä neljään pääluokkaan. Seuraavassa kuvataan näitä lyhyesti.

1. Henkilöiden *ammattillisten tietojen, taitojen ja toiminnan ajantasalla pitäminen ja niiden kehittäminen*. Tämä perinteinen kohdealue sisältää sekä lyhyitä koulutusilaisuuksia että pitkäkestoisia koulutusohjelmia. Tyypillistä on ns. uuden tiedon siirtäminen hyvän pohjakoulutuksen omaaville ammattinsa taitaville henkilöille.

2. *Toiminnallisen pätevyyden antava pitkäkestoinen koulutus*. Tähän ryhmään kuuluu sellainen koulutus, joka tähtää ammattitaidon syvälliseen kehittämiseen, mutta ei johda varsinaiseen yliopistolliseen tutkintoon. Esimerkteinä voidaan mainita terapiakoulutukset, työnohjaajakoulutus, psykologian erikoistumis-

opinnot sekä johtamistaidolliset kurssit.

3. *Muodollisen pätevyuden antava koulutus.* Tällaisia esimerkkejä on erityisesti opetusala-lla, kuten tietotekniikan 15 opintoviikon kokonaisuus sekä erityisopettajien, luokanopettajien ja opinto-ohjaajien poikkeuskoulutukset.

4. *Organisaation kehittämisprojektit,* joissa alan tutkija toimii toimintatutkimuksen periaatteiden mukaan. Tällöin kouluttaja ja yhteistyös-sä olevan organisaation jäsenet ratkovat kehittämisongelmia ja luovat uusia ratkaisuja pitkä-aikaisen yhteistyön avulla. Toimintatutkimuk-sessa kouluttajan ja konsultin roolit lähestyvät toisiaan.

Yliopiston rooli on selvä ja kiistaton kol-manteen ryhmään kuuluvassa koulutuksessa. Toiseen ryhmään kuuluvien pitkäkestoisten koulutusohjelmien määrä on vuosien mittaan kasvanut. Esimerkiksi kauppar korkeakoululla on tällä alueella jo vankat perinteet. Muutkin koulutusorganisaatiot ovat lisänneet pitkäkes-toisten koulutusohjelmien tarjontaa.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluva lyhytkurssi-toiminta on valtakunnallisesti sekavin alue. Yli-opistokin tarjoavat vuosittain useita satoja 1—5 päivän mittaisia koulutustilaisuuksia, jotka eivät poikkea paljoakaan kesäyliopistojen tai eri järjestöjen tarjonnasta. Professorin kutsumi-nen puhumaan ajankohtaisesta koulutustee-masta ei välttämättä edellytä yliopistojen täy-dennyskoulutuskeskusten asiantuntemuksen hyväksikäyttöä.

Lyhytkurssien osalta työnjako voisi olla se, että yliopistot keskittyisivät entistä enemmän kokeilemaan, uutta etsivään koulutukseen. Esi-merkiksi tietotekniikan osalta yliopisto voisi kehittää uutta perustutkimukseen pohjaavaa soveltavaa tietoa ja kehittää tehokkaita tiedon välittämisen keinoja. Koulutustoiminnan saa-tua jossain määrin vakiintuneita muotoja voi-taisiin miettiä, mikä organisaatio voisi toimia parhaiten jakeluorganisaationa. Työnjaon pe-rustana voisi olla se, että kaikki se toiminta, mikä jokin yliopiston ulkopuolinen organisaa-tio osaa tehdä yhtä hyvin kuin yliopisto, jäte-tään ulkopuolisen tehtäväksi. Yliopistolla riit-tää merkittävää luovaa työtä ilman, että täyden-ykskoulutusta laajennetaan tarpeettomasti.

Neljänteen ryhmään kuuluvat kehittämispro-jektit ovat yleistyneet. Yliopistojen tutkijatkin ovat olleet aktiivisia. Koulujen sisäinen kehittä-minen, terveyskeskusten toiminnan kehittämi-nen ja kuntien kehittämisprojektit vilahtelevat jo täydennyskoulutuskeskustenkin ohjelmissa.

Toinen tapa tarkastella yliopiston roolia on vaikuttavuuden tason pohdinta. *Joyce ja Show-ers* (1982) ovat perustavaa laatua olevassa katsauksessaan erottaneet seuraavat tasot: 1. yleinen tietoisuus asioista, 2. käsitteiden ja teorian hallinta, 3. uusien taitojen oppiminen

ja 4. uuden tiedon soveltaminen.

Yliopistojen perinteinen rooli on ollut kah-den ensimmäisen tason saavuttaminen. Tule-vaisuudessa yksi merkittävä kehittämisen suunta on keskittyyä myös uuden tiedon käyt-töönottamisen edistämiseen. Tämä edellyttää entistä monipuolisempien opetusmenetelmien käyttöön ottoa. *Joyce ja Showers* ovat koulu-tuksen vaikuttavuutta koskeneen tutkimuskat-sauksensa perusteella päätyneet siihen, että tällöin tarvitaan seuraavien vaiheiden läpivi-entä: 1. uuden taidon esittelyä esimerkiksi luen-non avulla, 2. uuden asian demonstroitintia (esimerkiksi videon tai roolipelin avulla), 3. harjoittelua simuloituissa olosuhteissa, 4. pa-lautteen saantia simuloituissa tai oikeissa työ-tilanteissa ja 5. ohjausta todellisessa työtilan-teessa. Vasta kaikkien näiden vaiheiden läpi-käynti mahdollistaa uuden tiedon käyttööno-ton.

Laadullisia suuntauksia

Vaikka täydennyskoulutuksen tarjonnan mää-rällinen kasvu on ollut todella nopeata viime vuosina ja tulee monilla sektoreilla vielä jatku-maan, ei kasvu ole itsetarkoitus. Olennaista on miettiä jatkuvasti yliopiston omaa roolia ja erityisosaamista. Yliopiston tarjonnan tulee olla korkeatasoista ja jatkuvasti uusiutuvaa. Vaika järjestettäisiin 55. hoitotyön peruskurssi, on kurssin sisällön ja opetusmenetelmien vastat-tava uusinta tutkimustietoa.

Täydennyskoulutuksen laadulliseen kehittä-miseen luo hyvän pohjan aikuiskoulutuksen vireä kehittyminen yliopistoissa viime vuosina. Myös yliopistojen tutkijoiden mielenkiinto ai-kuisten oppimiseen on kasvanut olennaisesti (esimerkiksi Engeström 1987, Hämäläinen et al. 1987, Klus et al. 1985, Ojanen 1986, Sava 1987 ja Vaherva 1984). Monissa maissa, joissa yliopistollisella täydennyskoulutuksella on pit-kät perinteet, eletään jo kasvuhuuman jälkeistä laskukautta. Esimerkiksi Englannissa alkaa olla jo pula osanottajista monilla kursseilla. Mää-rään keskittymisen sijaan on tullut tarve kehittä-ä koulutuksen laatua. Seuraavassa tarkaste-len joitakin suuntauksia, jotka ovat yhdenmu-kaisia sekä meillä Suomessa että monissa muissa Euroopan maissa.

Yksi selvä yliopiston vahvuus on opetuksen teoreettisuus. Tutkimustietoon pohjautuva uusi tieto luo vahvat edellytykset toiminnalle. Tämä vahvuus on samalla koulutuksen suuri riskitekijä. Esimerkiksi Keski-Euroopassa suurin kri-tiikin kohde on edelleen koulutuksen liika teoreettisuus. Ns. uusi tieto ei kohtaa kentällä toimivien työntekijöiden tarpeita. Tämä vaara on meilläkin olemassa. Esimerkiksi lääketie-

teen ja tekniikan puolella tutkimus on yleensä hyvin yhteydessä käytännön työhön, mutta käyttäytymistieteilijöillä ja humanisteilla on mahdollisuus vieraantua käytännön työelämästä. Tämä heijastuu helposti koulutuksen sisältöön ja toteuttamiseen.

Mikäli täydennyskoulutus halutaan kytkeä tutkimukseen, on opettajina käytettävä yliopiston opettajia, jotka ovat omassa työssään yhdistäneet tutkimuksen ja opetuksen. Tieteellisen tiedon hallinnan ohessa on tarpeen hyvä käytännön työelämän tuntemus. (Hämäläinen ja Kansanen 1987).

Teorian ja käytännön kohtaamiseksi on yhä useammin alettu suunnitella kursseja yhteistyössä alan tutkijan eli sisällön asiantuntijan, koulutuksen käyttäjien edustajan ja koulutussuunnittelijan kanssa. Näin voidaan jo suunnitteluvaiheessa varmistaa se, että otetaan huomioon käytännön työelämän tarpeet ja toisaalta se, mitä uutta tietoa yliopistolla on tarjolla. Yliopiston suunnittelijan tulisi tällaisessa yhteistyökuviossa edustaa koulutuksen vaikuttavuuden tuntemusta, jotta koulutus voitaisiin toteuttaa asiakasta parhaalla tavalla hyödyttävästi.

Työyhteisökohtaisuus on toinen vallalla oleva suuntaus. Yhä useammin nähdään, että kehittämiskohteena on koko työyhteisö, eikä niinkään yksittäinen työntekijä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa ja opetussektorilla monet kehittämiskäsitteet koskevat koko järjestelmää tai organisaatiota eikä yksittäistä työntekijää. Työyhteisökohtaisuus ei kuitenkaan vähennä yksittäisten työntekijöiden kouluttamisen tarvetta tai arvoa, vaan on mietittävä aina tilanteeseen sopivinta toimintatapaa.

Pitkäkestoiset koulutusohjelmat ja kehittämiprojektit ovat olleet monissa keskuksissa pääasiallisen huomion kohteena. Tämä on perusteltua koulutuksen vaikuttavuuden parantamiseksi. Pyrkimys kehittää opetusta perinteisestä kouluttamisesta konsultoivaan suuntaan on voimistunut. Toimintatutkimuksen ideaa hyväksi käyttäen kouluttajat voivat toimia tasavertaisessa yhteistyössä koulutettavien kanssa käytännön työprosesseja kehittämässä. Hyvin erilaisista teoreettisista lähtökohdista huolimatta (action learning, kvalitatiivinen työn analyysi, organisaation kehittäminen eli OD jne.) toiminnalle on usein tyypillistä ongelma-keskeinen oman työn analyysi ja uuden tiedon varassa tapahtuva kehittämisprosessi. Konsultoiva työtapa edellyttää sitä, että koulutettavat luopuvat pelkämästä vastaanottajan roolista ja heistä tulee aktiivisia kehittämistoimintaan vaikuttajia.

Kansainvälistyminen on selvä suuntaus sekä meillä että muualla. Ajoittain vaikuttaa siltä, että laitokset hoitavat paremmin yhteistyötä

moniin ulkomaisiin keskuksiin kuin vastaaviin kotimaisiin täydennyskoulutuslaitoksiin. Kouluttajavaihto on saanut vakiintuneita muotoja. Suomalaisten opiskelu ulkomailla on jo myös melko laajaa. Ulkomaalaisten opiskelu suomalaisilla täydennyskoulutuskursseilla on sen sijaan uudempaa. Niillä aloilla, joissa tutkimuksen taso on korkea ja koulutuksen järjestäjät ovat riittävän rohkeita, on Suomessa pitkäkestoisiaakin koulutusohjelmia tarjolla. Koulutusohjelmien vaihto on hyödyllistä monilla aloilla. Erityisesti kurssien suunnittelu yhteistyö on helppo toteuttaa. Koulutustoiminta kehitysmaissa on jo saanut myös jalansijaa yliopistoissa. Tämä sektori tulee lähivuosina merkittävästi kasvamaan.

Loppusanat

Yliopistojen täydennyskoulutuksella on jo vakiintunut asema Suomessa. Monet tutkijat ja kouluttajat suhtautuvat myönteisesti toimintaan ja ovat innokkaita osallistumaan työskentelyyn.

Täydennyskoulutuksen suunnittelu on vaativaa ja edellyttää erilaista asiantuntemusta kuin perusopetus. Hyvin harva perusopetuksessa käytetty koulutusjakso soveltuu sellaisenaan täydennyskoulutuksessa käytettäväksi. Osanottajien ammattikokemus on otettava huomioon sekä sisältöjen valinnassa että opetusmenetelmissä.

Koulutuskeskukset laativat edelleenkin omat kurssiesityksensä usein jonkinlaisiksi a la carte -listoiksi, joista käyttäjäkunta valitsee kiinnostavimmat vaihtoehdot. Tämä on johtanut esimerkiksi opetusallalla monien kurssien perumisiin. Tulevaisuudessa kannattaakin kursseja järjestää yhä enemmän mittatilausperiaatteella: valmistetaan kursseja yhteistyössä asiakkaan kanssa silloin, kun tietoa tarvitaan. Näin voidaan tuottaa oikeaa tietoa oikeaan aikaan oikeaan paikkaan.

Toiminta on niin laajaa, että on luonnollista, että joukkoon mahtuu epäonnistumisiakin. Helppo tapa kehittää tämän hetkistä tarjontaa on koulutussuunnittelijoiden oma täydennyskoulutus. Heidän tulisi olla ainakin koulutussuunnittelun ja aikuisdidaktiikan asiantuntijoita, kuten edellä on mainittu. Sen lisäksi olisi suuri etu, jos he olisivat myös sisältöalueen tuntijoita. Näin heillä olisi paljon suuremmat mahdollisuudet onnistua työssään.

Viime aikoina suunnittelehtäviin onkin palkattu määräaikaaisia erityisalojen asiantuntijoita, jotka pystyvät suhteellisen lyhyessä ajassa suunnittelemaan edustamansa alan koulutusta. Tulevaisuudessa ei kannattaneakaan pal-

kata kovin paljoa vakinaista henkilöstöä, vaan on syytä ottaa palvelukseen määrääjäksi alansa huippuasiantuntijoita.

Yksittäisten kurssien toteuttamisen ohella yliopistojen täydennyskoulutuskeskuksista tulisi kehittää omien alojensa kehittämiskeskuksia. Näiden tehtävänä olisi toimia tukena esimerkiksi koulualan tai terveydenhuollon kehittämistyössä. Lähtökohtana voisi olla edustettujen tieteenalojen uusi tieto ja toisaalta tulevaisuuden kuvat sovellutusalueen kehittymisestä. Tältä pohjalta yhteistyössä kentän edustajien kanssa voidaan tehdä laaja-alaisia kehittämissuunnitelmia, joiden toteutumista koulutus ja tutkimus tukee.

Vaikka yliopistot käyttävätkin pääasiassa omaa henkilöstöään kouluttajina, on erällä aloilla koulutustarve niin suuri, että yliopistojen on syytä kouluttaa kentän työntekijöistä kouluttajia toteuttamaan yliopistoissa suunniteltuja koulutusohjelmia. Esimerkiksi tietotekniikkaan ja johtamistaidolliseen koulutukseen on syytä käyttää tätä menettelyä.

Yliopistot eivät koskaan pysty antamaan jatkuvasti kaikille siellä perustutkintonsa suorittaneille täydennyskoulutusta. Yliopistojen rooli onkin syytä nähdä sellaisten avainhenkilöiden kouluttajana, jotka voivat levittää oppimaansa tietoa edelleen.

Lähteet

- Engeström, Y. 1987. Learning by expanding. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Hämäläinen, K. et al. 1987. Koulun sisäisen kehittämisen kokeilu Kajaanin koululaitoksessa v. 1983—1986. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 45.
- Hämäläinen, K. & Kansanen, P. 1987. Tutkimuksen asema opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. *Kasvatus* 5, 398—403.
- Joyce, B. & Showers, B. 1982. The coaching of teaching. *Educational Leadership*. October, 4—10.
- Klus, J. et al. 1985. Effective technology transfer. Helsinki: Katkaoffset.
- Korkeakoulutieto. 14. vuosikerta 4/1987.
- Ojanen, S. 1986. Kaksivuotisen opettajain työnohjajakoulutuksen evaluointi. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 41.
- Parjanen, M. 1985. Myytit ja täydennyskoulutus. Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos. A, tutkimusraportti 36.
- Sava, I. 1987. Työnohjaus ja opettajien tietoisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Vaherva, T. 1984. Rehtorin ammattikuva ja koulutustarve. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen julkaisuja A 5.
- Virkkunen, J. & Toikka, K. 1982. Tieteellisen täydennyskoulutuksen suunnittelusta. *Aikuiskasvatus* 3, 79—84.

Kauko Hämäläinen, 1988. The Role of the University in Further Vocational Education.

In this article the present situation in further education in the universities in Finland is investigated. The role of the university is clear in instruction leading to formal qualifications. Long-term education aiming at the full development of professional skills, as well as organizational development projects are common further education center activities. On the other hand, short courses aimed at keeping up professional skills are an area in which the role of the universities is unclear. The strength of the universities in the development of further education is new information based on research. Theory and practice should meet in the planning of instruction. Enterprise-specificity and internationalization can also be seen as clear lines of development. When present rapid quantitative growth in all probability comes to a halt in the near future it will be interesting to see what the role and significance of the universities will be in the field of further education. It is to be hoped that the centers will continue to be dynamic and constantly renewing themselves.